

• פרק א •

נזירות בזמן הזה

בפרק זה נעסוק בשאלה האם יכולים איש או אישה מישראל לנדוד ולקבל על עצמם את מצוות הנזירות בזמן הזה, כשלאבוננו המקדש עדיין חרב ואיננו יכולים להקריב קרבנות, ואנו טמאי מתים?¹³⁸

שאלה זו תיבחן ביחס לארבעת סוגי הנזירות שאת דיניהם פירטנו בשער א', פרק א': נזיר עולם, נזיר שמשון, נזיר לזמן קצוב ונזיר לעולם.

א. מצוות הנזירות אינה תלויה במקדש

בדין נזירות שלא בפני הבית, פסק הרמב"ם (נזירות ב,כ):

"נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה – הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו".

כלומר, הנזירות נוהגת גם כשאי אפשר להביא קרבנות ולסיימה, אך במצב זה הנזירות אינה קצובה בזמן, והנזיר חייב להמשיך את נזירותו עד שיוכל להביא את קרבנותיו, ואם לא יוכל – אז הוא נזיר עד יום מותו.

כך כותב גם ספר החינוך (מצוה שעד):

"ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות... לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, לפי שעכשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו".

138. מקובל כיום בפוסקים להתייחס לרוב ככל הציבור, כולל הכוהנים, כטמאי מתים, כיון שאנשים הולכים לבתי קברות ובתי חולים וכדומה, ושם הם נטמאים, וגם הכוהנים הנזהרים שלא להיטמא, בודאי נטמאו בטומאת מת כשנגעו בכלים שנגעו במת או כששהו עמם בבית אחד, שכן כלים אלה מטמאים מדין 'חרב כחלל', ולא ניתן להימלט מטומאה זו עקב שכיחותה הרבה. ראה על כך בהרחבה בשער זה, פרק ו'.

דין זה, שניתן לקבל נזירות גם בזמן הזה כשהמקדש עדיין בחורבנו, מוסכם ואינו נתון במחלוקת, וכן כתבו עוד ראשונים, כגון: הסמ"ג (לאוין רמג-רנ), ספר הפרנס (סי' תיח), והכפתור ופרח (פ"י), המעתיקים את לשון הרמב"ם ופוסקים כמותו.

גם כמה מן האחרונים פסקו כך. הרדב"ז (שם) וערוך השולחן (הלכות נזירות ז,יז) מביאים מקור לפסק הרמב"ם ממשנה במסכת נזיר, וזה לשונה (נזיר ה,ד):

"וזו טעות טעה נחום המדי כשעלו נזירין מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב, אמר להם נחום המדי: אילו הייתם יודעים שבית המקדש חרב, הייתם נוזרים? אמרו לו: לא, והתירן נחום המדי. וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לו: כל שנזר עד שלא חרב בית המקדש – נזיר, ומשחרב בית המקדש אינו נזיר".

נזירים אלו, שבאו לפני נחום המדי, קיבלו על עצמם נזירות קודם חורבן המקדש, ונחום המדי מצא פתח להתיר את נזירותם, אם הם טוענים כעת שלא היו מקבלים על עצמם נזירות אם היו יודעים שהמקדש ייחרב. חכמים חולקים עליו וסוברים שחורבן המקדש הוא 'נולד' שאין להתיר על פיו נדר, ולדעתם אי אפשר להתיר נדר של נזירות מחמת החורבן, אלא בנזירים שקיבלו על עצמם נזירות לאחר חורבן המקדש, ולא ידעו שהמקדש חרב.

נמצא אפוא, לדעת חכמים, שנזירות נוהגת גם לאחר חורבן המקדש, כלומר שלא בפני הבית, ומכאן שנזירות נוהגת גם בזמן הזה, והדבר היחיד התלוי בקרבנות הוא האפשרות לסיימה. לכן כיום כשאין אפשרות מעשית להביא קרבנות, הנוזר על עצמו נזירות לא יכול לסיימה, והרי הוא נזיר לעולם, כאמור לעיל.

ב. אין נזירות נוהגת אלא בארץ ישראל

הרמב"ם (שם) ממשיך ודן בשאלת המקום שהנזירות נוהגת בו, הן באופן עקרוני, והן בזמן הזה, וזה לשונו (הלכות נזירות ב,כא-כב):

"אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל, ומי שנזר בחוצה לארץ קונסין אותו ומחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנין הימים שנזר. לפיכך מי שנזר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות עד שימות או עד שיבנה המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו.

וכל זמן שהוא בחוזה לארץ הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח, וכל דקדוקי נזירות עליו, ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו, ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בנגיעה לוקה“.

כלומר, הרמב"ם פוסק שניזירות נוהגת רק בארץ ישראל. אמנם אפשר לנזור בחו"ל, אך מי שעושה כן צריך לעלות לארץ ישראל ולנהוג בה את ימי הנזירות שנדר בחו"ל, ואפילו כשהוא בחו"ל ועדיין לא עלה לארץ – כל דקדוקי הנזירות חלים עליו, ועל כן אסור לו להיטמא למתים, לשתות יין או להתגלח.

מקור דין זה הוא במשנה בנזיר (ג,ו):

”מי שנזר נזירות הרבה והשלים את נזירתו ואחר כך בא לארץ, בית שמאי אומרים: נזיר שלושים יום, ובית הלל אומרים: נזיר בתחילה“.

ובגמרא שם (יט,ב): ”קתני רישא, בית שמאי אומרים: נזיר שלושים יום, ובית הלל אומרים: נזיר בתחילה, לימא בהא קמיפלגי, דבית שמאי סברי ארץ העמים משום גושה גזרו עליה, ובית הלל סברי משום אוירא גזרו עליה! לא, דכולי עלמא משום גושה גזרו עליה, וב”ש סברי בסתם נזירות קניסנא, וב”ה סברי כי קניסנא – בתחילת נזירות“.

לעומת זאת, בהמשך המסכת (נזיר נד,ב) נאמר שאסור לנזיר להיטמא בטומאת ארץ העמים משום 'אורא', וכן הוא בגמרא בשבת (טו,א), המתארת את השתלשלות הגזרה של טומאת ארץ העמים, ואומרת שבתחילה גזרו טומאה על ארץ העמים משום 'גושא' ולבסוף גם משום 'אורא'. אם כן נשאלת השאלה: כיצד הגמרא אצלנו אומרת שלכו"ע (ב"ה וב"ש) הטומאה היא משום 'גושא'?

ואכן, תוס' (נזיר יט,ב ד"ה לימא בהא) והרא"ש (שם ד"ה לא) משנים את הגרסה שלפנינו ואומרים שגם אצלנו יש לגרוס: "לא, דכולי עלמא משום אוירא גזרו עליה", היינו שלדעת ב"ש, כיוון שחכמים החמירו כל כך וגזרו טומאה אפילו על אויר חו"ל, הרי שטומאה זו היא קלה מאד, ומכאן שגם הקנס הוא קל ולכן אין הנזיר צריך להשלים בארץ ישראל אלא נזירות של שלושים יום. ואילו ב"ה סוברים, שלמרות הטומאה הקלה שבאויר חו"ל, בכל זאת צריך הנזיר לנהוג נזירות חדשה בארץ ישראל, כמניין הימים שנזר על עצמו בחו"ל.

הרי שמי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, במקום טמא, אע"פ שמדין תורה אין בעיה בנזירותו, והוא צריך להשלים את ימי נזירותו ולעלות לארץ כדי להביא את קרבנותיו ולסיים את נזירותו, חכמים מחייבים אותו לעלות לארץ ישראל, ולנהוג בה נזירות נוספת, בגלל אגירה הטמא של ארץ העמים, והרמב"ם פוסק כבית הלל, שהנזירות החדשה בארץ ישראל צריכה להיות בדיוק כמו זו שקיבל על עצמו בחו"ל.

ג. נזירות בזמן הזה – מחלוקת ראשונים

כאמור לעיל, הרמב"ם כתב פעמיים, בשתי הלכות שונות, שהנזירות נוהגת בזמן הזה, וזה לשונו: "נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם..." (הלכה כ), וכן "אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל... לפיכך מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ, כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות..." (הלכה כא), וכן כתבו שאר הראשונים שפסקו כמותו (סמ"ג, כפתור ופרח, ספר החינוך, ספר הפרנס, ועוד).

אלא שהראב"ד (שם) משיג על פסק הרמב"ם, וזה לשונו:

"אמר אברהם: למה כופין אותו לעלות ולמנות, וכי יש שם טהרה? והלא כולנו טמאין טומאת מת, ואין כאן הפרש בין א"י לחו"ל, ואסור להזיר בכל מקום".

כלומר, לדעת הראב"ד, כיוון שאנו היום טמאי מתים – אין הבדל בין ארץ ישראל לחו"ל, וגם אם הנזיר יעלה לארץ ישראל, לא יוכל למנות ימי נזירות בטהרה, ולכן לדעתו אסור לקבל היום נזירות, הן בחו"ל והן בארץ ישראל.

המאירי סובר אף הוא כראב"ד, שיש לאסור נזירות בזמן הזה (בית הבחירה לנזיר יט, א).

נמצא אפוא, שיש מחלוקת ראשונים בשאלה האם מותר לקבל נזירות בימינו, כשאנו טמאי מתים, ולדעת רוב הראשונים הדבר מותר, כאמור לעיל.

ד. נזירות 'נוהגת' בזמן הזה – מושג ופירו

הרמב"ם מתיר את קבלת הנזירות בזמן הזה בלשון 'נוהגת' (הל' נזירות שם): "נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה

הרי זה נזיר לעולם...", וכן "אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל... לפיכך מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות...", וכן כתבו שאר הראשונים שפסקו כמותו.

והנה, למרות פשטות לשון הרמב"ם ושאר הראשונים, כאמור לעיל, לדעת הרדב"ז (הל' נזירות ו,ח), מי שהיה בבית הקברות והתרו בו שלא יקבל על עצמו נזירות או טמא מת שהתרו בו שלא יקבל על עצמו נזירות – וקיבל – הרי זה לוקה. נמצא שלדעתו אסור לטמא מת מלכתחילה לקבל על עצמו נזירות, ואם כן כיום, שכולנו טמאי מתים, אסור לקבל נזירות, והרדב"ז סובר שכך הוא הדין גם לשיטת הרמב"ם.

לדעה זו יש אפוא לומר, שכשהרמב"ם כתב ש'הנזירות נוהגת' או 'לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם' – כוונתו לחלות הנזירות בלבד ולא להיתרה, וכן כתב במפורש בדעת הרמב"ם בספר 'מחשבות בעצה'¹³⁹, והוא סובר שכל מה שכתב הרמב"ם זה בדיעבד, כלומר במי שקיבל על עצמו נזירות, אך לכתחילה – אסור לקבל נזירות.

כלומר, לדעת הרדב"ז ובעל 'מחשבות בעצה', הרמב"ם סובר שטמא מת אסור לקבל על עצמו נזירות, ולכן אסור לקבל כיום נזירות, אך מי שעבר על איסור זה ונדר נזירות בהיותו טמא – הנזירות וכל דיניה חלים עליו (וכן כתבו האורח מישור, והגרי"ז בנזיר יט,ב).

לענ"ד, פרשנות זו ברמב"ם ובשאר הראשונים שכתבו כמותו (סמ"ג, ספר הפרנס, כפתור ופרח, החינוך ועוד) – אינה אפשרית כלל, מכמה סיבות:

א. לא ייתכן, שהרמב"ם יכתוב פעמיים (בהלכות כ-כא) שהנזירות נוהגת בזמן הזה: בפעם הראשונה הרמב"ם כותב שנזירות נוהגת גם שלא בפני הבית, ולפיכך מי שנזר בזמן הזה הוא נזיר לעולם, ובפעם השנייה הוא כותב שהנזירות נוהגת רק בארץ ישראל, ולפיכך מי שנזר בזמן הזה בחו"ל צריך לעלות לארץ – כשהוא סובר שהדבר אסור לכתחילה, והוא איננו כותב זאת אפילו ברמז דק!

הרמב"ם עוסק בשתי 'בעיות' שיכולות להיות בנזירות בזמן הזה: חסרון המקדש ונזירות בחו"ל, וביחס לשתייהן הוא פוסק שהנזירות נוהגת. אם הרמב"ם

139. מאת הגאון רבי יעקב יוסף מטורוב יו"ד סימן כד, ד"ה הנה.

היה חושב שיש בעיה נוספת – טומאה – והיא אוסרת לקבל כעת נזירות - מדוע לא ציין זאת? דבר זה נכון כמובן גם ביחס לשאר הראשונים שפסקו כמותו, כאמור לעיל. אם אכן כל הראשונים הללו היו חושבים שאסור לנזור בזמן הזה כי אנו טמאי מתים, וכי לא היה מצופה מהם שיכתבו זאת, ולו ברמז קל? האם הם היו מעוניינים להכשיל את הציבור, חלילה, בקבלת נזירות שלא כדין, כשכתבו שנזירות נוהגת בזמן הזה?

לפיכך, ברור לענ"ד, שכל הראשונים הללו לא כתבו על בעיית הטהרה משום שאכן הם לא חשבו שיש בזה בעיה, ולדעתם מותר לכתחילה לנזור בזמן הזה, גם בהיותנו טמאי מתים.

ב. מדברי הראב"ד עולה בפשטות שהוא הבין בדעת הרמב"ם שטמא מת מותר לקבל נזירות כיום, ואילו הוא חולק על כך ואוסר על טמא מת לקבל על עצמו נזירות.

ג. בתוספתא בנזיר (א,ה) נאמר: "נזירות נוהגת בארץ ובחוצה לארץ". לכאורה, לפי דברי התוספתא, הנזירות נוהגת גם בחו"ל, ושלא כמו שפסק הרמב"ם, כאמור לעיל. ואכן, הרמב"ם בפיה"מ (נזיר ג,ו) מפרש שהמילה 'נוהגת' שבתוספתא פירושה חלה, כלומר: מי שנזר בחו"ל – חל עליו חיוב הנזירות, אך כיון שאי אפשר להיות נזיר בחו"ל, הוא צריך לעלות לארץ ישראל ולמנות שם שוב את ימי נזירותו.

לעומת זאת, בהל' נזירות (ב,כא) כותב הרמב"ם, כאמור לעיל, שהנזירות נוהגת רק בארץ ישראל: "אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל", ולא בחו"ל, ועל כן מי שנזר בחו"ל – צריך לעלות לארץ. אלא שאם כוונת הרמב"ם כשכתב שהנזירות נוהגת היא שהנזירות חלה, כמו שפירש בתוספתא, הרי שהנזירות הייתה צריכה לנהוג – כלומר לחול – גם בחו"ל, ומדוע היא איננה חלה שם? והרי הרמב"ם מודה שגם אם הנזירות אינה אפשרית בחו"ל, חיובה חל שם. אלא מכאן ראייה, שהרמב"ם בהלכה זו משתמש במילה 'נוהגת' במובן שונה מהמובן שלה בתוספתא, כפי שהוא פירש אותה: בהל' נזירות פירוש המילה 'נוהגת' הוא אפשרית, ואילו בתוספתא 'נוהגת' פירושו חלה, אך לא אפשרית. המובן הפשוט של אפשרי הוא שהדבר מותר לכתחילה, ואם כן, כיום, בארץ ישראל, הנזירות אפשרית, כלומר מותרת לכתחילה.

ד. כשחז"ל או הראשונים מדברים על מצווה וחלוצה, והם אומרים שהמצווה 'נוהגת', מושג זה מתאר לא רק חלוצה, אלא גם היתר מלכתחילה. במצוות רבות מילה זו באה אף לומר שחובה לנהוג כך.

ה. אין בש"ס ולו מקור אחד האומר שטמא מת אסור לקבל על עצמו נזירות, וכדלהלן.

ואכן, רבים מהאחרונים כתבו מפורשות, או שמשמע מדבריהם, שלשיטת הרמב"ם מותר לנזור בימינו לכתחילה, אף על פי שאנו טמאי מתים. בין האחרונים הנ"ל: מרכבת המשנה (על הרמב"ם שם), ש"ך (יו"ד סי' רלט ס"ק כח), אמבואה דספרי (על הספרי זוטא נשא פ"ו פיסקא ה), חת"ס (על שו"ע יור"ד רלט, יב), פאת השולחן (ריש סימן ב), כתר המלך (הל' נזירות ב, כא), ספר חכמת גרשון (עמ' 394), ועוד.

כמו כן יש מן האחרונים שאמנם לא כתבו במפורש שמותר לנזור בזמן הזה, אך הם כתבו בדעת הרמב"ם (וגם בסתם, שלא דווקא בדעתו), שטמא מת מותר לקבל נזירות, כגון ערוך השולחן (נזירות יח, ג), מנחת חינוך (מצווה שעז סק"ג), ועוד.

בהמשך נרחיב בעניין קבלת הנזירות בטומאה (בבית קברות או מחוצה לו).

ה. טעם איסורו של הראב"ד להזיר בזמן הזה

הכס"מ מקשה על הראב"ד ושואל (נזירות ב, כ):

"ואיני יודע, למה אסור להזיר עכשיו בא"י, שאע"פ שאנו טמאי מתים אם אחר שנזר ייזהר מלטמא במת – מה איסור יש בזה?".

במילים אחרות: איזה איסור עובר מי שמקבל על עצמו נזירות בזמן הזה, כשאנו טמאי מתים? והלוא בשום מקום לא נאמר שהמקבל על עצמו נזירות צריך להיות טהור בשעת הנדר, שהרי ההתחייבות של הנזיר שלא להיטמא למתים מתחילה רק מרגע שנזר, ולא לפני כן, ואם כן, מה הבעיה לקבל נזירות בטומאה?

זאת ועוד: מפורסמים דברי הראב"ד שמתיר לכוהנים להיטמא בטומאת

מת בזמן הזה, כיוון שהם כבר טמאים, ואין לשיטתו איסור להוסיף טומאה על טומאתם (הל' נזירות ה,טו). ואם כן מתחזקת השאלה: מה איכפת לראב"ד שאדם קיבל על עצמו נזירות בחו"ל והוא ממשיך לשהות שם ולהיטמא באוירה הטמא של ארץ העמים? והרי לשיטתו אין בכך שום איסור!

אפשר להסביר שהראב"ד אוסר לקבל נזירות בטומאה כיום משום שלדעתו ההתחייבות שהנוזר מקבל על עצמו – להיטהר – היא התחייבות שהוא אינו יכול לקיים מיד, אלא רק באיחור, במקרה הטוב, ולכן הוא עובר על איסור 'בל תאחר' כשהוא מעכב את טהרתו ואת הבאת קרבנותיו.

לפי זה, איסור זה אינו נוהג אלא במי שקיבל על עצמו נזירות קצובה בזמן, שחובה למנות בה את ימי הנזירות בטהרה, וכל עוד הנזיר טמא הוא אינו יכול לעשות זאת, אך גם הוא מסכים שמי שקיבל על עצמו נזירות לעולם או נזירות עולם – נזירויות שבהן הנזיר אינו צריך לספור ימים ולהגיע למקדש כדי לסיים את הנזירות, אין בדבר איסור, שהרי בנזירויות אלו אין מניין ימים שצריך למנות בטהרה כדי להביא את קרבנות הנזירות, אלא הן יכולות להתקיים גם לכתחילה בטומאה, ולכן אין בהן איסור בל תאחר ומותר לכתחילה לקבל את הנזירות בטומאה. הוכחה לדברים אלו ניתן לראות בכך שהדיבור המתחיל שעליו הוא אומר את דבריו הוא: 'א"א למה כופין אותו לעלות ולמנות...' – כלומר, קושייתו היא דווקא על נזירות קצובה בזמן, שיש בה ספירת ימים, אך לא על נזירות לעולם או נזירות עולם.

בעל קרן אורה (נזיר יט,ב) מתייחס לבעיית ה'בל תאחר' שיש בנזירות בזמן הזה, והוא מתקשה: כיצד כיום, כשאין יכולת להקריב קרבנות, אין הנזיר עובר על איסור 'בל תאחר', כשאינו מביא את קרבנותיו בסוף ימי נזירותו?

ומתרץ הקרן אורה שאיסור 'בל תאחר' חל רק במקרה שהאדם יכול להקריב קרבנות ואינו עושה זאת, ולא במצב שהוא איננו יכול להקריב, בהעדר מזבח, עיין שם.¹⁴⁰

140. אולם מדברי 'חידושי רבנו פרץ' (נזיר נז, א ד"ה שני נזירים) עולה שאין מקום כלל לקושיית הקרן אורה, שכן כיום, כשאנו טמאי מתים – מי שמקבל על עצמו נזירות איננו יתחייב כלל בקרבן, משום שהוא אינו יכול להתחיל כלל למנות את ימי נזירותו בהיותו טמא מת, וכפי שמבואר במשנה בנזיר טז,ב. נמצא אם כן שהוא אינו חייב כלל בקרבן, ולכן ודאי אין הוא יכול להיכשל באיסור 'בל תאחר'.

לענ"ד, תירוץ זה נכון גם ביחס לטהרת הנוזר, שאף היא אינה נדרשת אלא כשהוא יכול לסיים את נזירותו בהבאת קרבנות, אך לא כשאינו זה אפשרי. ממילא אין משמעות לעובדה שהנזיר טמא, כיון שנזירותו היא לעולם, וכדברי הרמב"ם ושאר הראשונים, כאמור לעיל.

וכן פסק הרמב"ם (הל' נזירות ה, כא):

"נזיר טהור שטימא עצמו לוקה אף משום 'לא תאחר לשלמו', שהרי איחר נזירות טהרה ועשה מעשה, וכן אם נדר בבית הקברות לוקה אף משום לא תאחר. הא למדת שהנזיר שטימא עצמו לוקה ארבע מלקיות: משום לא יטמא ומשום לא יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבוא, אם היתה ביאה וטומאה כאחת, כמו שבארנו".

הרי שהמקרים שיש בהם איסור 'בל תאחר' אלו מקרים שיש בהם אפשרות להיטהר: נזיר טהור שטימא עצמו או מי שנזר בבית הקברות, שכן גם במקרה זה מדובר על מי שיכול להיטהר מטומאת המת, וכפי שיבואר בגמרא להלן. אולם כשאינו כלל אפשרות להיטהר, כמו בימינו, שאין אפר פרה אדומה, אין איסור 'בל תאחר'.

והנה, הגמרא בנדריים (ד, א) אומרת במפורש שמי שנזר בבית הקברות עובר ב'בל תאחר' של נזירות טהרה. ויש מי שרוצה ללמוד מגמרא זו,¹⁴¹ שמי שנזר נזירות – נודר בעצם להיות נזיר טהור, ולכן כיום, כיון שהדבר אינו אפשרי – ממילא אסור לנזור, והעושה כן ביטל מצוות "מוצא שפתיך תשמור ועשית", ו"טוב אשר לא תדור משתדור ולא תקיים". לפי זה יש כאן איסור מדיני נדריים (ולא מדיני נזירות).

אלא שלענ"ד דבר זה נכון רק כשיש אפשרות להיטהר, והנוזר מעכב את הטהרה, אבל כשאינו אפשרות להיטהר, כמו בימינו, הנודר נזירות איננו מקבל על עצמו להיות טהור, שהרי הוא יכול להיות נזיר גם כשהוא טמא. כלומר, ברגע קבלת הנזירות שהיא נזירות עולם או נזירות לעולם – הוא אינו מתחייב להיות טהור, שהרי הטהרה נצרכת רק כדי להביא קרבנות ולסיים את נזירותו, מה שממילא אינו אפשרי כעת.

141. כפי שאמר לי ידידי, הרב עזריה אריאל שליט"א, ראש המכון התורני 'בית הבחירה' שעל יד מכון המקדש.

לענ"ד, כך סובר הרמב"ם ושאר הראשונים שהתירו לנזור בזמן הזה, בהעדר מקדש, והם לקחו בחשבון את כל ה'בעיות' האפשריות – העדר טהרה ומניעה מלהקריב קרבנות – ופסקו שבעיות אלו אינן מעכבות.

אפשר להבין את דברי הראב"ד בדרך נוספת, כפי שביאר החת"ס בהגהתו לשו"ע יו"ד רלט, ב. החת"ס שם ציטט את השו"ך שם, שהביא את שיטת הראב"ד, וזו לשונו:

"והראב"ד שם וכו'. לפי מה שכתבו תוספות בכורות כ"ז ע"ב ד"ה וכו' וכו', מבואר משום שאי אפשר ליזהר מחרב הרי הוא כחלל, ואם כן בנזיר דסבירא ליה לרמב"ם פרק ז' מנזירות הלכה ח' להקל, לא קשה מידי קושיית הראב"ד".

כלומר, לדעת הראב"ד אסור לנזור לא בגלל שאנו טמאי מתים, אלא בגלל שאנו צפויים להיטמא בטומאת 'חרב כחלל', שאי אפשר להינצל ממנה, ואילו הרמב"ם חולק וסובר שלנזיר יש דין מיוחד ב'חרב כחלל', והוא אינו צריך הזאה על טומאת 'חרב כחלל', ואף מותר לו להיטמא מלכתחילה בטומאה זו, ולכן לא קשה עליו קושיית הראב"ד איך מותר להיות נזיר.

כטעם זה בביאור המחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד כתבו גם כתר המלך (הל' נזירות ב, כא), וספר חכמת גרשון (עמ' 394).

לפי טעם זה, ברור שלשיטת הרמב"ם מותר לנדור נזירות בזמן הזה, שכן לדעתו אין בעיה של היטמאות ב'חרב כחלל', כי מותר לנזיר להיטמא בטומאה זו לכתחילה.

ו. קבלת נזירות כשהאדם טמא מת

להלן נעסוק בהרחבה בדיני קבלת נזירות בבית הקברות או במצב שהאדם טמא מת, ונברר שאין יסוד לדברי הרדב"ז שגם לדעת הרמב"ם טמא מת אסור בקבלת נזירות:

נאמר במשנה (נזיר ג, ה):

"מי שנזר והוא בבית הקברות, אפילו היה שם ל' יום – אין עולין לו מן המניין, ואינו מביא קרבן טומאה".

ובגמרא (נזיר טז,ב) נאמר: "איתמר: מי שנזר והוא בבית הקברות, רבי יוחנן אמר: נזירות חלה עליו, וריש לקיש אמר: אין נזירות חלה עליו... אמר מר בר רב אשי: מיחל כולי עלמא לא פליגי דחיילא, אלא כי פליגי – למלקי, רבי יוחנן סבר: כיון דחיילא לקי, וריש לקיש סבר: לא לקי וחיילא".

נמצא אפוא שלמסקנת הגמרא אדם יכול לקבל על עצמו נזירות בעודו שוהה בבית הקברות, כשהוא טמא מת, והנזירות חלה עליו. אלא שכיון שהנזירות חלה, מיד כשהוא מקבל על עצמו את הנזירות – עליו לצאת מבית הקברות, כי אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו. אם הוא נשאר בבית הקברות ומתרים בו, לדעת רבי יוחנן הוא חייב מלקות, ולדעת ריש לקיש – אינו לוקה (תוס' שם ד"ה מיחל; רא"ש שם ד"ה אלא; שטמ"ק שם, ועוד).

כך מבואר גם בברייתא שם, שאדם יכול לקבל על עצמו נזירות גם כשהוא טמא מת: "מי שהיה טמא ונזר – אסור לגלח ולשתות יין וליטמא למתים, ואם גילח ושתה יין ונטמא למתים – הרי זה סופג את הארבעים".

נמצא שאין בעיה הלכתית לקבל נזירות כשהאדם טמא מת (על כל פנים, הגמרא אינה אומרת שיש בעיה כזו), ומי שנוהג כך הרי הוא נזיר לכל דבר ועניין. מי שנדר נזירות כשהוא טמא מת, אינו חייב מלקות אלא על הוספת טומאה או על גילוח שיער או על שתיית יין לאחר שנהיה נזיר, אך לא על עצם קבלת הנזירות במצב של טומאה,¹⁴² וכן פסק הרמב"ם (נזירות ו,ז):

"נדר בנזיר והוא טמא מת – חלה עליו נזירות, ואם נטמא פעם אחרת או שתה יין או גלח – לוקה, ואם שהה בטומאתו כמה ימים אין עולין לו עד שיזה שלישי ושביעי ויטבול בשביעי, ויום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות לזה שנדר והוא טמא".

אמנם, מדברי המפרש (נזיר שם ד"ה אלא כי) משתמע, שחייב המלקות הוא על עצם קבלת הנזירות במצב של טומאה. אולם שאר הראשונים (תוס' ד"ה

142. אמנם, בשלב שבו הגמרא מביאה ברייתא זו, נראה כאילו הסבר זה הוא רק אליבא דר' יוחנן, אך לא לדעת ר"ל, שמעמיד את הברייתא במציאות שקבלת הנזירות לא חלה כשהיה טמא אלא רק כשהיה טהור. אך מסקנת הגמרא היא, שגם ר"ל סובר שניתן לקבל נזירות בטומאה, ועל כן, נמצא, שהסבר זה בברייתא הוא לכו"ע.

מיחל דכו"ע; רא"ש ושטמ"ק ד"ה אלא) חולקים וסוברים שאין חיוב מלקות אלא אם הוא משתהה בבית הקברות ומוסיף טומאה על טומאתו, אך לא על עצם קבלת הנזירות כשהוא טמא מת.

כך מפורש בברייתא שהבאנו לעיל, שטמא שנזר חייב ארבעים מלקות רק אם הוא מוסיף טומאה על טומאתו, וכן עולה מברייתא נוספת (נזיר יז, א):

"אין בין טמא שנזר לנזיר טהור שנטמא, אלא טמא שנזר – שביעי שלו עולה לו למניין, ונזיר טהור שנטמא – אין שביעי שלו עולה לו למניין".

אם אדם שקיבל על עצמו נזירות כשהוא טמא מת היה מתחייב במלקות על עצם קבלת הנזירות (ואם כן ממילא קבלת נזירות זו אסורה), הרי שהברייתא הייתה צריכה למנות גם דין זה בין הדברים המבדילים בין טמא שנזר לבין נזיר טהור שנטמא. מכך שהברייתא לא ציינה הבדל זה, מוכח שאכן אין הבדל בין השניים, וטמא שנזר אינו חייב מלקות, כפי שטהור שנטמא בשוגג אינו חייב מלקות.

ראיה נוספת לכך היא המשנה בנזיר (ג,ו), המלמדת (כפי כבר ראינו בפסק הרמב"ם, כאמור לעיל), שמי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, במקום הטמא בטומאת ארץ העמים, כך שהוא טמא בטומאת מת מדרבנן - קונסים אותו לנהוג נזירות גם בארץ ישראל, ונחלקו בית שמאי ובית הלל כמה זמן הוא חייב לנהוג נזירות בארץ ישראל. בכל אופן, אין במשנה זכר לכך שאסור לו לקבל על עצמו נזירות זו, או שהוא לוקה עליה מכת מרדות, משום שהוא טמא.

ואכן הרמב"ם פסק כך, וכרוב הראשונים, שאין לוקים אלא על שהייה בבית הקברות, ולא על עצם קבלת הנזירות בבית הקברות. וזו לשונו (נזירות ו, ח):

"מי שנדר והוא בבית הקברות – נזירות חלה עליו, ואפילו שהה שם כמה ימים – אין עולין לו, ולוקה על שהייתו שם. ואם התרו בו שלא יזיר שם – אינו מגלח שיערו כשיצא משם".

שיעור השהייה מפורש ברמב"ם במקום אחר (נזירות ה, ט): "נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר שנודע לו התרו בו ולא קפץ ויצא אלא עמד שם – הרי זה לוקה, והוא שישא שם כדי השתחויה, כמו טמא שנכנס למקדש". לפי הרמב"ם נזיר ששהה זמן מועט, של "כדי השתחויה" לוקה, אך אם יצא מיד לאחר שקיבל נזירות – אינו לוקה.

הראב"ד, לשיטתו בפרק ב הלכה כא שאסור לקבל נזירות במצב של טומאת מת, משיג על הרמב"ם גם בהלכה זו, וכותב: "ואם התרו בו שלא יזיר – אינו צריך שהיה", כלומר: אם התרו בו – הוא חייב מלקות מיד כשהוא נוזר.

והנה, הכס"מ גורס ברמב"ם בהלכה זו: "ולוקה על שהייתו שם, אלא אם התרו בו שלא יזיר שם לוקה ואינו מגלח שיערו...". ולפי גרסה זו, גם הרמב"ם סובר כשיטת הראב"ד, שאם התרו בו לפני שנזר – הוא לוקה על עצם קבלת הנזירות.

אלא שאין בדברים אלו כדי לבטל את ההיתר המפורש של הרמב"ם והכס"מ בפרק ב הלכות כ-כב, ששם כתב הכס"מ מפורשות שמותר לטמא מת להזיר בזמן הזה. אלא שמדברי הכס"מ כאן אנו למדים, שהוא מבדיל בין מי שנטמא בטומאת מת ואחר כך קיבל על עצמו נזירות, לבין מי שנמצא בבית קברות ומקבל על עצמו שם נזירות, שגם אם יצא מיד מהמקום – הרי הוא נטמא מעצם היותו בבית קברות. וכיון שאין הוא צריך לקבל על עצמו נזירות דווקא כשהוא בבית קברות, שהרי הוא יכול לחכות ולנדוד לכשיצא, הכס"מ אוסר את קבלת הנזירות שם, ובזה הוא מסכים עם הראב"ד, שמי שנהג כך חייב מלקות גם ללא שהיה. אך קבלת נזירות מחוץ לבית קברות כשהאדם טמא – מותרת לכתחילה, וכן פירש את שיטת הכס"מ האמבוהא דספרי (שם).

זאת ועוד, לגבי שיטת הרמב"ם עצמו, יש לציין שגרסת כתבי היד והדפוסים של הרמב"ם היא כגרסה שלפנינו¹⁴³ וממנה עולה חד משמעית שלדעת הרמב"ם אין לוקים אלא על שהייה בבית הקברות, ולא על עצם קבלת הנזירות שם. נמצא אם כן שהרמב"ם מיקל יותר מהכס"מ, ולא רק שהוא מתיר לטמא מת לנזר, אלא הוא מתיר גם לקבל נזירות בבית הקברות. כגרסה זו ברמב"ם גרסו הקריית ספר שם, השיירי קרבן (נזיר ג,ה ד"ה מתרין; וציין שהרמב"ם חולק על הראב"ד וסובר שאין מלקות ללא שהייה), הקרן אורה (נזיר יז,ב ד"ה אבל), והאור שמח (רמב"ם שם).

עוד למדנו במשנה על הנוזר בבית הקברות, שכל עוד הנזיר טמא מת, אין הוא יכול להתחיל לספור את ימי נזירותו, ואין הוא חייב להביא קרבן על טומאתו, מאחר שרק טהור שננטמא מתחייב בקרבן, ולא מי שהיה טמא מלכתחילה, וכן פסק הרמב"ם, כאמור לעיל.

143. ילקוט שינויי נוסחאות ברמב"ם מהדורת פרנקל, בסוף הספר, הל' נזירות ו,ח.

הראשונים על המשנה והגמרא (דלעיל) מוסיפים שכיוון שנזירות חלה על טמא מת, אזי מרגע קבלת הנזירות חלים על הנזיר כל איסורי הנזירות ומצוותיה, כעל כל נזיר: מצות גידול שיער ואיסור הגילוח, והאיסור לשתות יין ולאכול ענבים, ואם עבר על אחד מהם – לוקה.

אמנם, מציאות זו, שבה האדם נזיר אך הימים שבהם הוא נזיר אינם נספרים לו, ואינם עולים למניין ימי נזירותו – נראית תמוהה ולא מובנת, והיא עלולה להביא למחשבה שאין בנזירות זו מאום. אך אין הדבר כן, שכן מצינו כמה מצבים כאלו בהלכות נזירות, כגון:

א. נזיר טהור שגילח ראשו לפני שסיים את נזירותו, באונס או ברצון – סותר שלוש יום מימי נזירותו, ורק בסיומם יוכל לחזור ולהמשיך לספור את ימי הנזירות שנזר על עצמו. הפסקה זו אינה מבטלת את נזירותו, וגם בזמן זה הוא נזיר, והוא חייב בכל איסורי הנזירות (משנה נזיר ו, ג; רמב"ם נזירות ו, א-ב; מאירי נזיר שם), כפי שטמא מת שקיבל על עצמו נזירות חייב בכל איסורי הנזירות ומצוותיה, כאמור לעיל.

ב. אדם שקיבל על עצמו נזירות בהיותו בחו"ל, במקום הטמא בטומאת ארץ העמים – הרי הוא נזיר החייב בכל איסורי הנזירות ומצוותיה, ובכל זאת הימים שהיה בהם בחו"ל אינם עולים לו למניין נזירותו, והוא יצטרך לסופרם שוב לאחר שיעלה לארץ ישראל, וכן פסק הרמב"ם (נזירות ב, כב): "וכל זמן שהוא בחוצה לארץ – הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח, וכל דקדוקי נזירות עליו, ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו, ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בנגיעה – לוקה".

ג. מותר לנזיר להיטמא לכתחילה לחרב כחלל, וימי טומאתו עולים לו לספירת ימי נזירותו, אע"פ שטומאה זו היא מדאורייתא, משום שכל האיסור של הנזיר הוא להיטמא למת עצמו, ולא ל"כלי שני", אע"פ שהוא מטמאו בטומאת מת מדאורייתא, ראה רמב"ם נזירות ז, ח.¹⁴⁴

144. גם כהן מותר להיטמא לכתחילה לחרב כחלל, ראה רמ"א יור"ד שסט, א, ודין הכהן נלמד מדין הנזיר.

ז. פסק ההלכה

כאמור לעיל, הכס"מ (שם) דוחה את דברי הראב"ד, האוסר לקבל נזירות במצב של טומאה, וזו לשונו:

"ואיני יודע למה אסור להזיר עכשיו בא"י, שאע"פ שאנו טמאי מתים, אם אחר שנזר ייזהר מלטמא במת – מה איסור יש בזה? ולעניין מה שקשה על רבנו למה מחייבין אותו לעלות לא"י – י"ל שהטעם מפני שכל שהוא בחו"ל בכל יום מיטמא בארץ העמים. ומה שלא חייבו להילני המלכה לעלות – אפשר שלא ידעו חכמים בנזירותה עד שעלתה לארץ, או אפשר שהייתה צריכה לעמוד אותם שנים בחו"ל מפני תיקון המלכות, אי נמי אפשר שלא עלתה לארץ אלא מפני שחייבה לעלות".

כלומר, לדעת רבי יוסף קארו, מותר לקבל נזירות בזמננו, אף על פי שאנו טמאי מתים.

ואכן, רבי יוסף קארו זצ"ל פסק כך גם בשולחן ערוך, שנועד להכיל את כלל ההלכות הנוהגות בזמן הזה (יורה דעה, הלכות נדרים, רג,ז):

"מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח. כיצד, מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתיים, או שהיה שוגה בין ואסר היין על עצמו זמן מרובה... וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים, כולם דרך עבודה לשם הם; ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים: נדרים סייג לפרישות".

וכן פסק שם (רלט,יב):

"אמר: הריני נזיר הריני נזיר, חלו שניהם וצריך לנהוג שתי נזירות".

הש"ך (שם ס"ק כח) פוסק כשו"ע וכרוב הראשונים, שנזירות נוהגת בזמן הזה, והוא מביא רשימה של סעיפים בשו"ע, שבהם מרן מזכיר הלכות שונות מדיני הנזירות. כמו כן הש"ך מסביר, שמרן השו"ע לא כתב פסקים מסודרים בהלכות נזירות כמו בשאר הנושאים, משום שהוא הלך אחר הטור, והטור לא עשה זאת, עיין שם.

אמנם, ה'מחשבות בעצה' רצה לפרש גם את הש"ך כמו שפירש את הרמב"ם, ש'נוהגת' פירושו חל בדיעבד, אך אסור לכתחילה. אך לענ"ד ברור שאין זו

כוונת הש"ך, ואם הש"ך היה אוסר לקבל נזירות בזמן הזה – הוא היה כותב זאת במפורש. עוד יש להעיר, שהש"ך בסוף דבריו כתב שנזירות שמשון נוהגת בחו"ל, וודאי אין כוונתו לומר שנזירות שמשון חלה שם בדיעבד, שהרי נזיר שמשון מותר להיטמא למתים לכתחילה, וכדלהלן, ואם כן ברור, שגם הש"ך, כרמב"ם וכשאר הראשונים, משתמש בביטוי 'נוהגת' להתיר את הנזירות לכתחילה, והדברים פשוטים.

כך נראה גם מספר 'פאת השולחן' לרבי ישראל משקלוב, מתלמידי הגר"א, שכתב ספר הלכות מעשי לזמננו, בהלכות ארץ ישראל, ושם בסימן ב' הנקרא 'הלכות נזירות ושאר דיני ארץ ישראל' הביא את שלושת ההלכות שכתב הרמב"ם בפרק ב' בהלכות נזירות על הנזירות הנוהגת גם שלא בפני הבית בארץ ישראל. אין ספק שרבי ישראל משקלוב הביא זאת כדי לומר שמצווה זו יכולה להתקיים כעת, ולא רק כדי לומר שהנזירות חלה בדיעבד, שאם לא כן – למה כתב זאת?

לדברים אלו יש לצרף את האחרונים שכבר הבאנו לעיל: מרכבת המשנה (על הרמב"ם שם), אמבוהא דספרי (על הספרי זוטא נשא פ"ו פסקא ה), חת"ס (על שו"ע יו"ד רלט, יב), כתר המלך (הל' נזירות ב, כא), ספר חכמת גרשון (עמ' 394), בית יצחק (יו"ד ח"א סימן נג), ועוד, שהתירו את קבלת הנזירות או שכתבו כן בדעת הרמב"ם.

לאור זאת, ולאור העובדה שכך כתבו רוב הראשונים, לענ"ד יש לומר שמותר לכתחילה לקבל נזירות עולם או נזירות קצובה בזמן ההופכת לנזירות לעולם בזמן הזה, אף שאנו טמאי מתים, ואף שאיננו יכולים בעו"ה להביא קרבנות בבית חיינו.

ח. 'נזירות עולם' ו'נזירות שמשון'

כאמור לעיל, 'נזירות עולם' אינה קצובה בזמן, והנוזר אותה מקבל על עצמו מלכתחילה להיות נזיר לכל ימי חייו, וכן הוא ב'נזירות שמשון'. יש לברר: מה הן נזירות אלו, ומה ההבדל ביניהן ובין הנזירות הקצובה בזמן או הנזירות לעולם?

נאמר במשנה (נזיר א, ב):

"מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער ומביא

שלש בהמות ואם נטמא מביא קרבן טומאה, נזיר שמשון הכביד שערו אינו מיקל ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה".

כאמור, המשנה עוסקת בהבדלים שבין נזיר עולם לנזיר שמשון, ואחד ההבדלים הוא שנזיר עולם שנטמא מביא קרבן לטומאתו, ואילו נזיר שמשון לא מביא קרבן לטומאתו.

הגמרא (נזיר ד,ב) מעלה הוה-אמינא שכוונת המשנה לומר, שאמנם נזיר שמשון אינו מביא קרבן אם נטמא בטומאת מת, אך לכתחילה אסור לו להיטמא למתים. אולם מסקנת הגמרא היא, שהמשנה סוברת כרבי יהודה, שנזירות שמשון שונה מנזירות רגילה, ומותר לנזיר שמשון להיטמא למתים לכתחילה, כפי שעשה שמשון רבות בחייו, כשהרג בפלישתים.

נמצא אפוא שנזירות שמשון היא סוג מיוחד של נזירות, ומי שמקבל אותה על עצמו אסור רק בתגלחת שיער, שתיית יין ואכילת ענבים, אך מותר לו להיטמא למתים.

הלכה מיוחדת נוספת המובאת במשנה היא שנזיר שמשון, אף על פי שנזירותו חלה לעולם – אינו יכול להקל את שערו ולהתגלח פעם בשנה, בניגוד לנזיר עולם רגיל, שיכול להקל את שערו ולהתגלח פעם בשנה.¹⁴⁵

הלכה נוספת המיוחדת לנזירות שמשון אינה מובאת במשנה, אך היא מובאת בגמרא (מכות כב,ב), ובראשונים (תוס', ועוד), ולפיה נזיר רגיל, בין בנזירות עולם ובין בנזירות הקצובה בזמן – יכול להישאל על נזירותו ולהתירה, אבל נזיר שמשון אינו יכול להישאל על נזירותו ולהתירה, ואם כן אין "יציאה" מנזירות זו עד רגע המיתה.

145. תוס' (ד"ה נזיר עולם מיקל) מעיר שנזיר עולם רק מיקל את שערו אך אינו מגלחו לגמרי, והוא לומד זאת מאבשלום, שהיה נזיר עולם, ואף על פי כן נתלה בשערו לאחר שהסתפר, ומשמע שלא גלחו לגמרי.

וכך כתב הרמב"ם (נזירות ג, יג-יד):

"שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בניזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה, וכיצד היה דינו? היה אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר להיטמא למתים, ודבר זה הלכה מפי הקבלה" (הלכה יג).

"לפיכך מי שאמר הריני נזיר כשמשון הרי זה נזיר מן התגלחת ומן היין לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חדש כשאר נזירי עולם, ומותר להטמא למתים... ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להישאל על נדרו, שנזירות שמשון לעולם הייתה" (הלכה יד).

אמנם יש מהראשונים שמשתמע מהם שנזירות שמשון שלא ניתן להתירה היא דווקא נזירות שאדם מקבל לאחר שמלאך ציווה אותו על כך, ולא נזירות שהאדם קיבל מעצמו (ריב"ן ורש"י למכות שם; ריטב"א שם), אולם ככלל ניתן לומר שהפסיקה בעניין זה אצל האחרונים היא כדעת הרמב"ם ותוס', שלא ניתן להתיר נזירות שמשון (שו"ת אבקת רוכל סימן קעז וסימן קפג, ועוד; שו"ת רדב"ז ח"א סימן מב וסימן קסא, ועוד)

נמצא אפוא שיכול אדם לקבל על עצמו כיום נזירות שמשון, אך המקבלה צריך לדעת שלא יוכל להתירה, ויהיה צריך לנהוג בנזירות זו כל ימי חייו, גם אם המקדש ייבנה במהרה בימינו עוד בחייו.

והנה מצינו שבימי הגלות הארוכה רבים מעם ישראל קיבלו על עצמם נזירות שמשון. נראה שהסיבה שהם קיבלו על עצמם דווקא נזירות זו, ולא נזירות רגילה, היא שבנזירות שמשון הם יכולים להמשיך ולשהות בחו"ל, למרות טומאת חו"ל, ואין הם מחויבים לעלות לארץ ישראל, דבר שלא היה קל בתקופת הגלות.

ראיה לכך מוצאים אנו בשו"ת הרדב"ז, שהיה רבה של מצרים, והוא מעיד שבתקופתו רבים מיהודי מצרים היו נזירי שמשון, וזו לשונו (שו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרצד):

"ואם יטעון ראובן חשבתי שנזירות שמשון איתיה בשאלה... אין שומעין לו מכמה טעמי: חדא כיון שאינו עם הארץ ויודע מעשה שמשון וכל הפרשה ודאי יודע הוא כי נזיר אלהים יהיה הנער עד יום מותו. ותו שדבר זה [נזירות שמשון] כל כך רגיל במצרים עד שהקטנים בקיאים שאין נזירות שמשון בשאלה ומפני חומרתו זו נודרים בו כדי שלא יהיה לו התרה..."

ט. האם יש בנזירות בימינו 'קדושת נזירות'?

לאחר שביררנו שניתן לקבל נזירות גם בזמן הזה, יש לברר האם יש בנזירות זו קדושה, או שמא רק איסורים ומצוות יש בה, אך אין בה את קדושת הנזירות. תחילה נראה שיש הסוברים שבמצבים מסוימים אף שהנזיר מחויב במצוות הנזירות – מכל מקום בטלה קדושת נזירותו.

נאמר במשנה (נגעים יד, ד):

”שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה: הנזיר והמצורע והלויים“.

תגלחת הלויים הייתה בשעה שנבחרו לעבודה, במדבר, והייתה לשעה ולא לדורות (רמב"ם, רע"ב, ועוד), אך תגלחת הנזיר והמצורע היא לדורות: הנזיר מגלח את שערו בין כשהוא מסיים את נזירותו בטהרה, ובין כשנטמא והוא מביא קרבנות טומאה, והמצורע מגלח את שערו כחלק מתהליך הטהרה שלו.

מה דין נזיר שנצטרע? מצד אחד חל עליו איסור תגלחת, כיון שהוא נזיר, אך מצד שני הוא חייב לגלח את שערו בשעת טהרתו מצרעתו. אם כן, מה יעשה?

וכתב הרמב"ם לגבי נזיר שנצטרע (נזירות ז, טו):

”וכיצד הוא [הנזיר] מותר בתגלחת מצוה? נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות, הרי זה מגלח כל שערו, שהרי תגלחתו מצות עשה, שנאמר במצורע: 'וגלח את כל שעריו' וגו', וכל מקום שאתה מוצא מצות עשה ולא תעשה אם יכול לקיים את שניהם – מוטב, ואם לאו – יבוא עשה וידחה את לא תעשה. והלא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על לא תעשה ועשה, שנאמר 'קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו', ובכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות? מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת, וימי חלוטו אין עולין לו, כמו שבארנו, והרי אינו קדוש בהן, ובטל העשה מאליו ולא נשאר אלא לא תעשה, שהוא 'תער לא יעבור על ראשו', ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו“.

נמצא שהרמב"ם פוסק שמצוות העשה של המצורע לגלח את שערו דוחה את איסור התגלחת של הנזיר, שהוא איסור לאו, ככל מצוות עשה הדוחה לא תעשה, ולכן נזיר שנצטרע יכול וחייב לגלח את שערו.

אלא שהרמב"ם שואל: מדוע במקרה זה עשה דוחה לא תעשה? והרי הנזיר מצווה גם במצוות עשה של גידול שיער, ומצוות עשה (של מצורע לגלח שער) אינה דוחה מצוות עשה ולא תעשה (של נזיר)!

הרמב"ם עונה על שאלה זו, שכיון שהנזיר נעשה מצורע – בטלה קדושתו, וממילא אין הוא מחויב במצוות העשה של גידול שיער, אלא רק באיסור לאו של תגלחת שער, ולכן מצוות העשה של גילוח שיער המצורע דוחה לאו זה של תגלחת הנזיר.

נמצא אפוא לפי דברי הרמב"ם, שנזיר שנצטרע ונטמא בטומאת צרעת – בטלה קדושתו. לפי זה יש לדון גם בנזיר טמא מת, שמא נאמר גם בו כן, שכיון שנטמא למת – בטלה קדושת נזירותו.

אולם גם בעניין נזיר שנצטרע, הראב"ד (שם) חולק על הרמב"ם, וסובר שאמנם נזיר שנצטרע צריך לגלח את שער, אך אין זה מפני שקדושת הנזירות שלו בטלה, אלא מפני שמצוות העשה של הנזיר לגדל את שער אינה ככל מצוות עשה, אלא היא קלה יותר, משום שהוא יכול להישאל על נזירותו ולהתירה, ועל כן מצווה זו של גידול השיער בטלה מול העשה של תגלחת המצורע, אף על פי שיש גם לאו של גילוח השיער בצירוף לעשה זה. הראב"ד מבסס את דבריו על גמרא מפורשת ביבמות (ה,ב).

אמנם, הכס"מ (שם) מתרץ את קושיית הראב"ד על הרמב"ם, ואומר שגם טעמו של הרמב"ם – ביטול קדושת הנזירות – אף הוא טעם נכון, אלא שבגמרא ביבמות נקטו רק טעם אחד משני טעמים אפשריים. אך תירוץ זה תמוה, שכן מנין לו שהגמרא ביבמות סוברת כהסברו של הרמב"ם, אחר שלא כתבה כך במפורש? ואכן, האחרונים (בית אל, כתר המלך, צרור החיים, ועוד) עמדו על בעיה זו.

על כל פנים, גם אם נקבל את דברי הרמב"ם שנזיר שנצטרע בטלה קדושת נזירותו, צריכים אנו עדיין לברר האם כך הוא הדין גם לגבי נזיר שנטמא בטומאת מת. האם ניתן להשוות נזיר טמא מת לנזיר מצורע לעניין זה?

ואכן, מסתבר לומר, שאין להשוות נזיר טמא מת לנזיר מצורע, שכן שער של נזיר שנצטרע איבד את קדושתו, והוא מותר בהנאה, וכפי שפוסק הרמב"ם (נזירות י,ב): "...ששיער נזיר שנצטרע מותר בהנייה", בהתאם לשיטתו שנזיר שנצטרע בטלה קדושת נזירותו. אבל שער של נזיר שנטמא בטומאת מת אסור

בהנאה, והוא קדוש, וכפי שפוסק הרמב"ם (נזירות ו, יד): "כשמגלח הנזיר תגלחת טומאה אינו צריך לגלח על פתח המקדש ולא להשליך שערו על האש, ובין שגלח במדינה או במקדש שערו אסור בהנאה וטעון קבורה, ואפרו אסור כאפר כל הנקברים", הרי שאע"פ שהנזיר טמא בטומאת מת, שערו קדוש.

מקור דין זה הוא במשנה בתמורה (לג, ב):

"ואלו הן הנקברים: קדשים שהפילה – ייקברו, הפילה שליא – תיקבר, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וציפורי מצורע, ושיער נזיר...".

הגמרא (תמורה לד, א) אומרת שדין שיער הנזיר שנקבר הוא דווקא בשיער נזיר טמא, שכן שיער נזיר טהור נשרף במקדש, ככתוב (במדבר ו, יח): "וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נְזָרוֹ וְלָקַח אֶת שְׂעָרָאֵשׁ רֹאשׁ נְזָרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים".

נמצא שהמשנה עוסקת בנזיר טמא, והיא אומרת שיש לקבור את שערו – משום שהוא קדוש ואסור בהנאה (עיין פיהמ"ש לרמב"ם קידושין ב, ט), ולכן, כיון שאי אפשר לשורפו – חייבים לקבור אותו.

ונראה לענ"ד, שדין קבורה בשיער נזיר טמא, נאמר הן בנזיר טהור שנטמא והן בטמא שקיבל על עצמו נזירות שהרי לא מצינו שחז"ל חילקו בדבר.

ואכן, כך משתמע מפורשות מדברי ספר החינוך (מצוה שעד), שכתב:

"ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. שאף על פי שלמדונו זכרונם לברכה [נזיר י"ט ע"ב] שהנזירות נוהגת בארץ ישראל, כלומר שחייב כל אדם להיות נוהג נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שנדר, ושאינן עולין לו הימים לימי נדר נזרו אלא שם, בחוצה לארץ גם כן כל דקדוקי נזירות עליו, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, לפי שעכשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ועוד אמרו זכרונם לברכה שכופין אותו אם יש בנו כח לכופו לעלות בארץ ולנהוג נזירותו שם עד שימות או עד שייבנה בית המקדש וישלים קרבנותיו".

נמצא אפוא, שגם מי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, כך שהוא טמא בטומאת ארץ העמים, חייב לגדל את שערו, ומכאן ששערו קדוש למרות שהוא טמא.

נמצאנו למדים, שאין טומאת מת פוגמת בקדושת הנזירות, וגם נזיר שנטמא במת ממשיך להיות קדוש, ושיערו קדוש ואסור בהנאה.

י. סיכום ההלכות

א. טמא מת יכול לקבל על עצמו נזירות, בין נזירות רגילה הקצובה בזמן ובין נזירות עולם, וכן הוא יכול לקבל על עצמו נזירות שמשון, שגם היא נזירות עולם, ובה הוא אף רשאי להיטמא למתים.

ב. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות קצובה בזמן, אינו יכול להתחיל לספור את ימי נזירותו עד אשר יטהר מטומאתו. כדי שייטהר, יש להזות עליו בשלישי ובשביעי מי חטאת, והיום השביעי לטהרתו הוא היום הראשון לנזירותו.

ג. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות ועדיין לא התחיל לספור את ימי נזירותו – חייב בכל איסורי הנזירות ומצוותיה, ובכלל זה איסור הוספת טומאה על טומאתו, שכן הוא נזיר. לפיכך, אם קיבל על עצמו נזירות בארץ ישראל – אסור לו לצאת לחו"ל, ואם קיבל על עצמו נזירות בחו"ל – הוא חייב לעלות מיד לארץ ישראל.

ד. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות עולם – הריהו נזיר עולם, ובנזירות זו אין כלל ספירת ימים, ולכן הוא אינו חייב כלל להיטהר מטומאתו. כמוכּן, כשתהיה לו בע"ה אפשרות להיטהר בהזאת מי חטאת – מוטב שיטהר ויהיה נזיר טהור.

ה. בימינו, כיון שאין אפשרות מעשית להקריב קרבנות, מי שקיבל על עצמו נזירות קצובה בזמן – אינו יכול לסיים את ימי נזירותו. לפיכך ימשיך בנזירותו עד שימות או עד שיוכל להביא את קרבנותיו, ובכל הזמן הזה הוא חייב בכל איסורי הנזירות ומצוותיה.

ו. קבלת נזירות מחילה על הנזיר לא רק חיובים הלכתיים אלא גם קדושה מיוחדת, כפי שיבואר בשער ג'.

